

Târgurile din Tara Zărandului – momente de sociabilitate

Sorin Sabău

Fără îndoială, în viața comunităților rurale și nu numai, târgul a fost și mai este încă un eveniment de o importanță majoră.

*„Târgurile – spune istoricul Fernand Braudel – sunt instituții bătrâne, mai puțin vechi decât piețele, înfigând totuși în trecut rădăcini interminabile... Rolul lor este să spargă cercul prea îngust al schimburilor obișnuite.”*¹

Același istoric surprinde plastic și esența acestor manifestări: *„Toate târgurile se prezintă ca niște orașe, efemere fără îndoială, dar orașe, dacă n-ar fi decât prin numărul de participanți. Periodic, ele își implantează decorul, apoi de îndată ce sărbătoarea se încheie, se mută. După una, două sau trei luni de absență se așează din nou. Fiecare dintre ele are, prin urmare, ritmul, calendarul, indicativul lui, care nu sunt aceleași cu ale vecinului.”*²

Târgul a apărut ca o necesitate a schimburilor economice, a schimburilor de mărfuri. În Evul Mediu, primele care au avut privilegiul de a ține târg au fost orașele. Ele erau, de regulă, și importante centre meșteșugărești în jurul cărora gravitau satele din jur. Dacă la început, datorită mijloacelor de transport slab dezvoltate, care nu permiteau transportul mărfii la distanțe mari, schimburile se făceau mai mult pe plan local, între oraș și satele din împrejurimi, cu timpul atât meșteșugarul cât și producătorul agricol, beneficiind de o producție ce depășea necesitățile pieței locale, încep să caute noi locuri de desfăcere și să iasă în întâmpinarea clientelei.

Nevoia de schimb este din ce în ce mai mare, țăranul având trebuință de îmbrăcăminte, încălțăminte, echipamente agricole, diferite ustensile etc., iar orășanul de produse agricole. Rolul banului în cadrul acestor schimburi începe să crească. Aceasta și pentru că, pe lângă dările în produse, apare și darea în bani, pe care țăranul era obligat să o plătească seniorului.

Dar, așa cum spune istoricul David Prodan: *„Piața... nu se restrânge la schimbul dintre oraș și sat sau dintre oraș și stăpân*

feudal, acesta se face și între omul de la șes și omul de la munte, între sat și sat, între om și om.”³

Factorul geografic are și el o mare importanță în apariția și dezvoltarea târgurilor. Asigurarea schimburilor între regiuni geografice diferite a apărut de la bun început ca o necesitate. Așadar, ca localizare, era normal ca târgurile să se dezvolte la intersecția unor regiuni diferite, a unor locuri cu trafic intens, la intersecția unor importante drumuri, a unor centre comerciale și administrative.⁴

Dar târgurile nu îndeplinesc doar funcția de schimb economic, ci ele sunt și adevărate manifestări socio-culturale. La ele participă toată lumea, indiferent de sex. Sunt locuri de întâlnire pentru oameni din medii sociale diferite, din regiuni diferite, de diferite etnii, sunt locuri de întâlnire a mai multor moduri de viață. Aici se schimbă impresii, idei, gusturi, se stabilesc relații sociale, uneori chiar de rudenie, se leagă prietenii.⁵ Uneori la târguri exista, pe lângă piața de mărfuri, și o piață a muncii. Aici se făceau angajări și pentru zone destul de îndepărtate față de locul târgului.

Târgul este de fapt sărbătoare. De altfel, zilele de desfășurare ale marilor târguri erau și zile de sărbătoare. De exemplu, unele târguri se țineau de Sf. Gheorghe, de Sf. Petru și Pavel, de Sf. Ilie, de Sf. Dumitru, de Sf. Mihail și Gavril etc.

Altele se țineau în sâmbăta și duminica cea mai apropiată de aceste sărbători. Exista un timp ritmic al târgurilor care avea în vedere și cele patru anotimpuri ale anului și muncile specifice acestora. „Târgul ... constituie prin importanța și semnificațiile sale un „eveniment” prin raportare la care, timpul țăranesc este mai precis măsurat, în comparație cu alte repere cronologice mai laxe: cele ale muncilor agricole, de pildă, - „vremea săcerii”, „vremea culesului” etc., sau chiar cu cele liturgice – în „Postul Mare”.⁶

Participarea la târg reprezenta în sine o zi de sărbătoare. Lumea se îmbrăca frumos, cu cele mai bune haine, muncile obișnuite, agricole în general, erau întrerupte, adesea mâncarea și băutura erau diferite decât în zilele obișnuite, se făceau excese.⁷ Alexandru Alimăneșteanu, într-un studiu din anul 1927, intitulat

Organizarea muncii rurale, face o trecere în revistă a zilelor dintr-un an în care țăranul român nu muncește, acestea fiind zile de sărbători la care sunt calculate și zilele de târg. Autorul ajunge la cifra de 86 de zile de sărbătoare pe an, din care mai bine de jumătate sunt zile de târg.⁸

O clasificare a târgurilor se poate face după data de desfășurare: existau târguri anuale, altele care se desfășurau de câteva ori pe an, de regulă în funcție de muncile specifice celor patru anotimpuri, altele lunare, altele săptămânale. Ele mai pot fi grupate și după natura produselor vândute: târguri de cereale, de vite, de animale sau mixte. Există și târguri desfășurate la ocazii speciale: târguri de seceriș, de cules, de tunsul oilor etc.

Județul Arad, care prin structura sa administrativă înglobează și cea mai mare parte a Țării Zărandului a avut și are o serie de târguri de tradiție. Majoritatea dintre ele își au originea în veacul al XVIII-lea, când apariția și dezvoltarea lor a fost încurajată de Curtea de la Viena.

De altfel, rodnicia pământului din această zonă a făcut ca produsele agricole obținute să fie de timpuriu principala sursă de schimb la târgurile din regiune. O descriere a domeniului Ducelui Rinaldo de Modena (care cuprindea o bună parte a Zărandului) din secolul al XVIII-lea, vorbește despre bogăția acestei zone:

*„Moșiile camerale modeneze – arădene se numără cu drept cuvânt printre cele mai frumoase, mai rodnice și mai sănătoase ținuturi din lume și există imperii colosal de mari, care nu s-ar putea mândri cu această fericită așezare geografică și cu această extraordinară bogăție a naturii, întrunită aici pe o întindere de aproximativ 60 mile pătrate.”*⁹

Firesc era, ca într-o asemenea regiune să apară și târguri însemnate care să atragă locuitorii din ținuturile vecine. O imagine a târgurilor din secolele XVII – XVIII din comitatul Aradului ne oferă Gheorghe Cihandu în cartea sa **Românii din Câmpia Aradului de acum două veacuri**. Aflăm astfel că Ineul avea un târg foarte vestit încă din secolul XVII. Veneau aici comercianți din Oradea, Beiuș și Debrețin.¹⁰

În secolul al XVIII-lea numărul târgurilor a crescut, situația lor în comitatul Aradului fiind următoarea: - din anul 1702 Aradul

avea dreptul să țină trei târguri mari pe an. Foarte importante erau târgurile de la Sf. Petru și Pavel în iunie și Sf. Dumitru în octombrie.

Pe luni, târgurile se succedau în comitat în felul următor:

- Ianuarie – târguri la Șiclău și Ineu;
- Februarie – la Șiria, Zărand, Chișineu;
- Martie – la Ghioroc, Arad;
- Aprilie – la Radna, Șiclău;
- Mai – la Șiria, Șimand;
- Iunie – la Zărand, Chișineu;
- Iulie - Șiclău, Arad, Ineu;
- August – Chișineu, Șiria, Zărand;
- Septembrie – Șimand, Ghioroc;
- Octombrie – la Radna, Ineu Șiclău;
- Noiembrie – Arad, Șiria;
- Decembrie – la Zărand, Chișineu.¹¹

La sfârșitul secolului al XVIII-lea mai primesc drept de târguri și localitățile Sântana și Pâncota în 1768 și Buteni la 1795. Păulișul primește și el acest drept la 1812.¹²

Existau însă în județul Arad și târguri mai vechi decât cele atestate în secolele XVII-XVIII. Acestea erau târguri tradiționale, ținute mai ales în zonele de munte ale județului. Este vorba de Târgul de pe Muntele Găina (desfășurat în fiecare an în cea mai apropiată duminică de Sf. Ilie) și de Târgul Sărutului de la Hălmagiu (în ziua de Sf. Toader).¹³ Unele dintre ele erau la origine nedei, transformate în timp în adevărate târguri. (Așa s-a întâmplat și cu actualele nedei de la Tăcășele și Șortoc – transformate acum în târguri).

În prima jumătate a secolului XIX se remarcă târgurile mari de cereale și de vite de la Arad și Hălmagiu. La Hălmagiu erau cinci târguri pe an, iar la Baia de Criș patru. La Buteni era foarte important târgul de vite mari, cornute, la Pecica Ungurească (Rovine), Nădlac și Pâncota se remarcă târgurile de cai, iar cele de oi la Hălmagiu, Buteni, Pâncota, Cermei, Pecica Ungurească.¹⁴

Perioada de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea este perioada de maximă înflorire a târgurilor. Marfa circulă, la fel și oamenii. Cei de la munte merg

cu produsele lor spre câmpie, iar cei din câmpie, mai statici, încep să depindă de schimbul sub formă de troc sau direct în bani, de produsele muntenilor. Participarea la târguri, schimburile de mărfuri, testarea pulsului piețelor, schimbul de informații și nu în ultimul rând câștigul, iluminează. Alături de reforma învățământului prin care accesul la educație pătrundea în cele mai izolate sate, participarea la târguri deschide mințile. Muntenii ies din izolarea lor, produc mai multă marfă pe care o valorifică din târg în târg, ajungând până la Curtea de la Viena.

Dacă în perioada sus menționată, târgurile erau de obicei apajul orașelor, începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea situația se schimbă.

*„În perioada care urmează anului 1886 începe declinul târgurilor, datorat în principal progreselor industriei mari și generalizării transporturilor pe căi ferate. Orașele mari nu mai sunt în același timp și târguri de seamă. Viața târgurilor pulsează cu precădere în lumea satelor, acoperind necesitățile de schimb ale mediului rural. Există un raport invers proporțional între progresele capitalismului și intensitatea activității târgurilor. E semnificativ că târgurile au o viață mai prelungită și mai intensă în zone ca Munții Apuseni, Secuimea, Câmpia Transilvaniei, zone mai înapoiate sau, în ultimul caz, relativ izolate, în ciuda poziției centrale, din pricina mijloacelor de comunicație reduse și de proastă calitate. Nu putem trece cu vederea factorul tradiție, care joacă un rol extrem de mare în menținerea târgurilor, chiar atunci când rolul și eficiența economică a unora din ele s-au șters aproape complet.”*¹⁵

Așadar, începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea importanța târgurilor se mută în mediul rural. Amplasarea geografică a târgurilor din Țara Zărandului și în general din județul Arad nu a fost de la început întâmplătoare. Târguri, precum cele de la Ineu, Pâncota, Hălmagiu, Găina, Buteni – în zona de deal-munte, și cele de la Chișineu, Pecica, Nădlac, Cermei – în zona de câmpie, au făcut legătura între mai multe regiuni. Ele atrăgeau atât locuitorii din Țara Zărandului, crișeni, moți din Munții Apuseni, din Bihor, cât și pe locuitorii Câmpiei Aradului, pe bănățeni și pe cei din Câmpia Crișurilor.

Nelipsiți de la târguri erau moșii crișeni. Într-o zonă săracă, cu pământ care nu produce aproape nimic, singura soluție de a-și procura cele necesare „traiului vieții”, cum spun ei, era plecatul „în țară” sau „în jos” cu căruțele pline de poame, de produse din lemn, oale de pământ, var sau produse de fierărie. Se poate vorbi despre adevărate sate specializate în asemenea produse. Câteva exemple: - în sudul județului Bihor (Depresiunea Beiușului) existau sate cu meșteri specializați în făcutul oalelor de pământ: Lehecenii, Săliște de Vașcău, Cărpinet, Criștioru de Jos, Lelești¹⁶, în arderea varului – Izbuc, Călugări; în produse de fierărie (topoare mai ales) – Vărzarii de Jos. În județul Arad, sate specializate în făcutul furcilor din lemn – Avram Iancu; oale de pământ – Hălmăgel, Hălmagiu, Târnăvița; în măhuri și poame uscate – Vidra. În județul Hunedoara – în oale de pământ – Obârșă, Tomești; în spete pentru războiul de țesut – Râșculița; în produse din lemn – Bulzești. Nu trebuie uitați moșii din Munții Apuseni cu produsele lor din lemn și tot cu produse din lemn, lăzi de zestre, cei din satul Hășmaș (jud. Arad) – de la poalele Munților Codru Moma și cei din Nadăș – din Munții Zărandului.

Drumurile lor „în jos” nu ocoleau târgurile. Cei din satele din sudul județului Bihor (Depresiunea Beiușului) plecau pe următorul traseu: Vașcău – Beiuș – Holod – Tinca – Salonta – Chișineu Criș – Arad – Timișoara – Lugoj – Caransebeș sau Vașcău – Criștioru de Jos – Vârfuri – Hălmagiu – Brad – Deva – Orăștie sau Vașcău – Vârfuri – Buteni – Șilindia – Sântana – Arad – Timișoara.¹⁷ Cei din estul județului Arad și din Hunedoara mergeau pe traseul Brad – Hălmagiu – Vârfuri – Buteni – Ineu – Pâncota – Șiria – Arad – Timișoara – Caransebeș sau de la Arad o luaau spre Oradea și Carei.

Transportul se făcea fie cu calul (marfa era încărcată direct pe cal), fie cu căruța. La târgurile apropiate marfa putea fi transportată și direct de către oameni, în spate. Cu timpul au apărut cărauși care transportau produsele (mai ales ale olarilor și fierarilor) la târg, contra cost. Plata se făcea de obicei în produse.

Uneori se formau adevărate caravane de căruțe ale olarilor (se ajungea și până la 10 căruțe) care stabileau un traseu comun când se îndreptau spre târguri. Foarte importantă era în acest sens

înțelegerea făcută dinainte între ei, când stabileau târgurile la care să se oprească, pe rând, doar câte doi, pentru a nu-și face concurență.¹⁸

Înțelegerile între participanții la târg erau foarte strict respectate. Un exemplu grăitor îl oferă participarea olarilor la Târgul de la Găina. Unii producători de oale nu aveau cu ce le transporta. De aceea apelează la cei care au cai (îi împrumută). Înțelegerea între ei este că cel care împrumută calul primește de la proprietarul oalelor a treia parte sau chiar jumătate din oale. La târg însă, proprietarul calului care a primit partea sa de oale, stă mai la o parte, pentru ca olarul să-și vândă oalele sale. Este o înțelegere dreaptă: „*Trebuie să stea mai în jos cu oalele, pentru că noi dacă nu le vindem nu mai avem cu ce să le aducem acasă și le spargem, dar el le duce cu calu dacă nu le vinde.*”¹⁹

Pentru târgurile mai îndepărtate se pleca pe zile mai multe. Plecau și 2-3 săptămâni. Vindeau la târguri, dar și prin satele prin care treceau. Moșii cunoșteau toate târgurile: „*Știam când se organizau târgurile ... (ne spune Cosma Gheorghe din satul Avram Iancu, 69 ani)... Marțea era la Arad, vineri era la Ineu, sâmbăta la Pâncota, mai era vinerea la Salonta. ... mergeam și la Tinca – luna. ...Da! ... Târguri vechi... și Chișineu Criș iară era târg vechi.*”²⁰

Unii dintre ei făceau adevărată cărăușie. Cumpărau produse din zona lor, le vindeau la târgurile din Câmpie, iar de acolo aduceau marfă pentru târgurile din zona muntoasă. „*Când mergeam încolo (spre Arad) cumpăram var și-l vindeam acolo. Când veneam încoace cumpăram cereale, porumb. Și iară cumpăram var și iară plecam și luam cereale. Am stat și 9 săptămâni. Numa pă timpul coasei mai veneam acasă.*”²¹ (informator Morcan Toma, sat Vidra, nr. 50, 65 ani).

Circulând prin sate și pe la târguri unde o parte din participanți erau de alte etnii, mai ales maghiari, germani sau slovaci, moșii au învățat rapid să facă comerț și în aceste limbi. Mihaela Gheorghe de 92 de ani din Vidra, ne spune: „*M-am înțeles cu ei ... Cât costă?, cum să zice la mere, la pită ... Mai mult nemțește am prins, numa acuma am uitat. De prunc mic am prins mai bine.*”²²

Tot în drumurile pe la târguri și sate, se legau și prietenii. Petrișor Andrei de 75 de ani din Avram Iancu relatează: „Aveam câte un cunoscut, așa. Mergeam și băgam când era frig caii în iștălău. Întrebam unde este iștălău, în care loc. Are cutare: mergeam și băgam caii acolo. Îi plăteam. Îi dădeam de o bere sau mere. Altu n-avea pretenție să-i dai. Trăgeai căruța în ocol și te culcai în căruță. Dacă voiai să te culci, erau care te culcau și-n casă. Da' io n-am vrut. Io în căruță m-am culcat. Aveam bitușa aia pă noi ...”²³

Dar nu doar moșii cu căruțele lor puteau fi observați ușor în tumultul târgului. Participanții la târg se evidențiau și prin portul, prin felul cum erau îmbrăcați. „Lumea era mult mai îngrijită și mai tradițional decât acum. Îl cunoșteai, de exemplu, pă ăla care-i de la Șicula ... avea un anumit fel de pantaloni, de ȋtari pă el ... nu avea pantaloni din ăștia nemțești ... cum să spune. Aia avea o culoare ... să știe după cum îi șorțu, cum îi hainele după el ... de unde vine”.²⁴

Cele mai căutate târguri erau cele unde se vindeau și animale. „Asta o fost unul din criteriile de bază. Este târg de animale sau nu este? ... Omu vindea porcu sau vindea calu ... cumpăra altceva. Aici o fost ... aici s-o mișcat banii ... s-o-nvârtit banu. În târg o fost singuru loc unde schimbu de valori s-o făcut”²⁵. (Crișan Petru din Pâncota)

Cea mai mare piață de cai din regiune (se pare că și din țară) era cea de la Pâncota. „Sunt oameni în Pâncota care mi-or spus peste 4000 de atelaje ... 4000 de atelaje săptămânal veneau în piață la Pâncota, până în 62 până la colectivizare. ... da mii de cai, nu așa. Era o fâșie (de pământ n.n.) așa în pantă și erau și încercați cu roțile împiedicate (la căruță n.n) să urce dealu sus și ... deci aveau și loc ... pistă de încercare cum să zice. Dacă trage, dacă n-are suspin ... ca oamenii creșcuți cu cai”²⁶

Târgurile erau structurate pe specialități de mărfuri. La Pâncota de exemplu, era un spațiu mare alocat animalelor, apoi veneau cerealele, brânzeturile, găinile și ouăle și meșteșugarii. Perioada de maximă participare a oamenilor la târguri erau orele 10-11, era „buricul târgului”.

Lumea aștepta cu nerăbdare ziua de târg. Mergeau acolo cu

voie bună. „Dacă te dor măselele stai acasă, nu veni la târg. Necazurile le lași acasă și acasă le găsești. De aia te duci în piață, ca să fii cu inima deschisă, să glumești, să uiți, să vezi omu care știe de glumă și nu care nu știe de glumă ... care-i constipat.”²⁷

Glumele se făceau și între vânzători și cumpărători. La negocierea care avea loc umorul și inteligența își spuneau cuvântul: „– Cum dai marfa?” „– Apăi după cum îi omu!”²⁸

La târg la Gurahonț, alt exemplu:

„– Domnu Crișan, io ce pălărie să-i iau lu bărbatu meu?

Apăi io să știu din Pâncota dacă dumitale din Gurahonț nu știi? Apăi atunci dacă nu-i bună la bărbat, îi bună la vecinu.

No!

Cu vecinu trăbă sa te ai mai bine decât cu neamu! Până meri după neamuri, vecinu-i acolo aproape”²⁹

Târgul a fost și a rămas un eveniment important. Crișan Petru din Pâncota, pălărier care participă la majoritatea târgurilor din Țara Zărandului, descrie cel mai bine starea de spirit din timpul acestor manifestări: „Îi interesantă viața asta a târgurilor. În orice caz nu-i ușor. ... Mă duc la piață. Abia aștept să-mi văd prietenii, să văd ce fac? Și dimineața dau o tură ... după ce despașchetam ... Și vara când mă duc la piață, îmi pun mașina, fac șatra, încui mașina, cu marfa-n mașină, dacă nu-s vecinii p-acolo ... și merg să văd ... cunosc pă ăla, pă ăla? ... ce faci? Cum ești? Poate că ieri ne-am întâlnit la târg la Ineu ... da să văd ce faci? Cum îi? ... Mai facem o bârfă de politică la colțu străzii...”³⁰

Note:

¹ F.Braudel, *Jocurile schimbului*, București, Ed. Meridiane, 1985, p. 80 - 81

² *Ibidem*, p. 81 - 82

³ D. Prodan, *Iobăgia în Transilvania Târgurile, în secolul al XVI-lea*, vol. I. București, Ed. Academiei, 1967, p. 571

⁴ Iuliana Blaga, *Contribuții la studiul relațiilor de schimb. în Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei (AMET)*, vol. IX,

Cluj – Napoca, p. 231

⁵ *Ibidem*, p. 233

⁶ B. Ștefănescu, Florica Ștefănescu, „Relația dintre sărbătoare și târg. Cazul târgurilor de țară de la Beiuș“, în *Biharea*, vol. XXII – XXIII, Oradea, 1999, p. 76

⁷ *Ibidem*, p. 76

⁸ Al. Alimăneșteanu, *Organizarea muncii rurale*, București, Ed. Imprimeriile Independența, 1927, p. 16 - 18

⁹ V. Arimia, Elena Moisiuc, „O descriere inedită a teritoriului și oamenilor din fostul comitat Arad la sfârșitul secolului al XVIII-lea“, în *Ziridava*, vol. X, Arad, 1978, p. 215

¹⁰ Gh. Ciuhandu, *Românii din Câmpia Aradului de acum două veacuri*, Arad, Ed. Diecezana, 1940, p. 190

¹¹ *Ibidem*, p. 191

¹² G. Manea, Târguri din județul Arad, în *Ziridava*, vol. V, Arad, 1975, p. 59

¹³ *Ibidem*, p.59

¹⁴ *Ibidem*, p.61

¹⁵ Hilde Mureșan, „Cu privire la comerțul local în Transilvania în a doua jumătate a secolului al XIX-lea“, în *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie Cluj*, vol. XV, Cluj-Napoca, Ed. Academiei, 1972, p. 328; 336; 337

¹⁶ A. Chiriac, „Transportul și desfacerea produselor provenite din satele cu meșteșugari specializați în olărit și fierărit din Depresiunea Beiușului“, în *Biharea*, vol. VII-VIII, Oradea, 1980, p. 215

¹⁷ *Ibidem*, p. 337

¹⁸ *Ibidem*, p. 218-219

¹⁹ Florea Florescu, „Târgul de pe Muntele Găina“, în *Sociologie Românească*, București, Anul II, 1937, nr. 9-10, septembrie-octombrie, p. 427

²⁰ Informator Cosma Gheorghe, sat Avram Iancu, 69 ani

²¹ Informator Morcan Toma, sat Vidra, 65 ani

²² Informator Mihuța Gheorghe, sat Vidra, 92 ani

²³ Informator Petrișor Andrei, sat Avram Iancu, 75 ani

²⁴ Informator Crișan Petru, Pâncota, 51 ani

²⁵ *Ibidem*

²⁶ *Ibidem*

²⁷ *Ibidem*

²⁸ Informator, Cosma Gheorghe, sat Avram Iancu, 69 ani

²⁹ Informator, Crișan Petru, Pâncota, 51 ani

³⁰ *Ibidem*

Summary

Fairs from Zarand land - moments of sociability

Fairs have always been considered some moments of celebration in the world both in the villages and towns. As ethnographic region Zarandul is well defined and its fairs had considerable seniority. They currently manage to gather crowds and to celebrate nature preservation. .